

SZESZTAY ANDRÁS

„Ki feszül fel a szivárványra?” – Bibó István első emléktáblájának avatása (1989)

A Bibó István emléke előtt tisztelgő első emléktáblát halálának tizedik évfordulóján 1989. május 9-én helyezték el az Országos Korányi TBC és Pulmonológiai Intézetben. Még a pártállamban éltünk, a háromoldalú politikai egyeztető tárgyalások 1989. június 13-án kezdődtek el a Parlamentben, Nagy Imre és mártírtársainak újratemetése 1989. június 16-án történt a Hősök terén.

Bibóhoz méltó civil kurázszi kellett tehát ahhoz, hogy az intézet dolgozó és az MDF második kerületi szervezete megszervezte ezt a megemlékezést. Sokan voltak jelen. A meghívó és az avató beszéd „szamizdatban terjedt”. Az intézet nevében Dr. Halmos Tamás koszorúzott. Az avató beszédet dr. Szesztay András (1926-2017) szociológus, a reformáció kiváló ismerője, Bibó István nagy tisztelője és jó barátja tartotta. 1956-ban ő alapította meg a Keresztény Ifjúsági Szövetséget. 1956-ban Bibó letartóztatásáig együtt dolgoztak az Egyetemi Könyvtárban, rendszeresen látogatta a börtönben és Bibó családtagjaival is tartotta a kapcsolatot, amely Bibó szabadulása után sem szűnt meg.

Szesztay András 2000. március 27-én a Bibó szakkollégium vendége volt, ahol részleteket olvasott fel az 1989-es avató beszédéből – amit most eredetiben közlünk – és sok más emlékképet is megosztott Bibóról hallgatóival.^[1]

2023. május 26-án tisztelgő látogatást tettünk a Szanatóriumban, ahol az intézet vezetői, dr. Bogos Krisztina főigazgatóasszony, Perger Mónika és Pataky Enikő nagy szeretettel fogadták az érdeklődést. Fotót készíthettünk az emléktábláról, amit most itt közlünk, elhelyeztük a megemlékezés virágait. Megható és szívbemarkoló érzés volt ott lenni, ahol a 20. század legnagyobb magyar gondolkodója utolsó óráit töltötte. Sétálni a parkban, leülni „Bibó padjára” ahol még terveket szőtt és dolgozott. Számunkra örök emlék az a nap. Az a Nagy Gáspárral szólva „kettészelt fényes-fekete nap”.^[2]

Kukorelli István és Szoboszlai-Kiss Katalin

[1] A vele folytatott beszélgetést közli Gyarmati György – Kukorelli István (szerk.) (2009): Kortársak Bibóról. Előadások a Bibó István Szakkollégiumban. ELTE, Bibó István Szakkollégium, Budapest, 109-120.

A Bibóval kapcsolatos személyes élményeiről a Reformátusok Lapja 1989. júniusi első három számában írt.

[2] Októberi stációk – Nagy Gáspár és 1956 – Válogatott frások. Nap Kiadó, Budapest, 2016. 61.o. Nagy Gáspár, 1956 őrzője, Bibó barátja és tisztelője 1979. Május 10. dátummal, „Kettészelt fényes-fekete nap” címmel írt gyönyörű verset Bibó István emlékére.

1989. május 9.-én /kedden/ 16 órakor az Országos Korányi Tbc és Pulmológiai Intézetben / XII. ker. Pihenő u. 1./

BIBÓ ISTVÁN

halálának 10.-ik évfordulóján, emléktáblát helyezünk el.
Az ünnepélyes megemlékezésre tisztelettel meghívjuk.

Az intézet dolgozói:

Magyar Demokrata Fórum

II. kerületi szervezete

1. ábra: A Bibó István emléktábla avatás meghívójának szövege, amely eredetileg egy félbevágott stencillap volt és titokban és kézen-közön terjedt.

SZESZTAY ANDRÁS BESZÉDE

„Ki feszül fel a szivárványra?”

- Bibó István emléktáblájának felavatásán, a budakeszi szanatóriumban, 1989. május 9-én -

„Haláloed óráján egyedül maradsz.”

Tíz esztendeje ennek az épületnek az egyik földszinti betegszobájában néhány héttel azután, hogy a felesége a szomszéd épületben halt meg, Bibó István úgy maradt végképp egyedül, ahogyan egyszer, kikerülhetetlenül, mindnyájan fogunk.

Ő azonban ekkor másodszor maradt ilyen teljesen egyedül. 23 évvel azelőtt, 56' november 4-én maga-gépelte Nyilatkozatában azt üzent a nemzetnek és a világnak: „...Az országgyűlés épületében egyedül alulírott Bibó István államminiszter maradtam mint az egyedüli törvényes magyar kormány egyedüli képviselője...”

Haláloed-egyedül maradt ő azon a fekete reggelen is. Hiszen döntésében, s mindabban, amit, mint az egyedüli törvényes magyar kormány egyedüli képviselője, az elkövetkező hónapokban leírt, véghez vitt: nyilvánvalóan benne örvénylett az az eshetőség is, hogy ma nem ezen a madárfüttyös erdőszélen, nem a hajdani morbus hungaricust legyűró egyik legfontosabb műhely falán avatunk emléktáblát, hanem a 301-es parcellában állítanak még egy kopjafát. /S ha ugyan nem hármat, mert a Bibó-per másik két vádlottjának is./

„Valaki igyekszik az ő életét megtartani, elveszti azt, és valaki elveszti azt, megtalálja azt”, írták szerettei a gyászjelentésére. Első, önként vállalt haláloed egyedüli-maradásának a pecsétjével gyűjt élete és életműve egybe itt minket;

segíthet történelmünk mostani válságában túllépni önmagunkon; közösségként viselkednünk, közösséggé válnunk; a szabadság és a türelem csöndes indítékait megtalálni magunkban, teherbíró szerkezeteit kimunkálnunk magunk körül.

Szétválaszthatatlanul egyszerre segít ebben erkölcsi példájával és tudományos hagyatékával. „Az aki elveszti, megtalálja azt ... „; az életművére is áll. Spekulatív kacsalábakon forgó eszme-palotákat sohasem akart építeni. Bocskaitól vette munkássága jelmondatát: „... sem a dialektikához, sem a retorikához nem tudunk, a dolgot őt magát nézzük, csak a mi nemzetünk javát és megmaradását ...”. Azt pedig, hogy számára közelebből mi ez a „dolog”, a feltétlen szolidaritása jelölte ki – mindig azokkal, akik erre éppen a leginkább rászorultak. Pályája elején a szegényparasztsággal. Később s egyre inkább zsidó származású honfitársaival. 45’ után a Csehszlovákiában bevagonírozott magyarokkal, a Magyarországon bevagonírozott svábokkal. 63’ után az amnesztiából kizárt 56-osokkal. Életműve e közben, ez által nőtt fájdalmas befejezetlenségében is teljes, szerves, ma is működőképes, egyetemes érvényű eszme- és érték-renddé.

„Ki feszül fel a szivárványra?” – kérdezte Nagy László. Nos, Bibó István ifjúkori legelső eszméléseitől kezdve holtáig mást sem tett, mint hogy egész lényével, létével, tiszta lelkével, kristály-elméjével felfeszült a korszak végletes vagy-vagy pólusaira, szintézisekbe foglalva azokat. Így fogalmazta meg, hogyan lehet valaki egyszerre liberális is és szocialista is; hogyan moralizálhatja és humanizálhatja a hatalmat a szakigazgatás és az öngazgatás eszközeivel; hogyan szorgalmazhatja a nemzetek, a nemzetiségek önrendelkezését az államközi kapcsolatok adott keretei között és a keretek radikális bírálataival?

Hunyjuk hát be a szemünket – és lássunk. Kerek, téglalapú s bárminemű idomú asztalaink mellett mindig hagyjunk üresen egy széket, s tegyük rá gondolatban azokat a virágokat, amelyet ma ez alá a tábla alá, holnap meg az óbudai sírra helyezünk. Miközben vitázva, netán pörlekedve keresünk választ kicsiny országunk roppant kérdéseire, forduljunk tanácsért Bibó Istvánhoz, eltérő élet-előzményű, nézőszögű tanítványai.

S majd ha Magyarország szabadon megválasztott köztársasági elnöke átveszi hivatalát, ott, az ország házában hunyja be ő is a szemét egy pillantásra, éreze világosan Bibó István jelenlétét; esküjét az ő kezébe is tegye le.

Mielőtt azonban elragadna minket, ha nem is a dialektika, a retorika: el ne mulasszunk visszatérni „a dologhoz magához”. Ami is itt most nem lehet más, mint hogy szívből megköszönjük, s egy nemzet nevében immár, azok hűségese szolgálatát, akiknek részük volt abban, hogy ama legvégső óráig, amelyben mindnyájan egyedül megyünk át innenről túlra: a nagybeteg Bibó István nem volt egyedül.

Jelöl a kórház orvosainak, ápolónőinek, akik 79’ tavaszán is – mert nem először jött akkor ide -, megpróbálták meggyógyítani őt, de legalább segíteni neki testi elesettségében. S köszönjük azoknak is, akik tudták, hogy aki gondjukra van bízva, a legpusztítóbb népbetegségnek, a félelemnek és a félelemkeltésnek a legnagyobb magyar diagnosztája és terapeutája, - de azoknak is, akik csak egy megrokkant szívú idős férfit láttak benne, egyet a sok-sok többi beteg között.

Köszönjük meg külön egykori rabtársának, barátjának, barátunknak, Lőcsei Pálnak, hogy nem ment el Óbudára a Bibó Istvánné temetésére, hanem a helyett – mindnyájunk helyett – ide Budakeszire jött ki, a megözvegyült Bibó István ágya mellett ült le, aki így nem maradt egyedül életének abban, a talán legkeseresebb órájában.

Dobos Ágostonnak, betegtársának a legutolsó napokban, köszönjük, hogy jóformán éjjel-nappal ott volt mellette. Nem beszélgetek róla, de mindketten tudtátok, hogy azt a néhány korty teát, amit még le bírt nyelni, a református egyház egyetemes papjaként úgy vitted a szájához, mint ha az úrvacsora jegyeit adnád neki.

Nektek, családjának, azt köszönjük, hogy tíz év óta annyi, de annyi türelemmel, alázattal, méltósággal és bölcsességgel viseltétek annak a terhét, a felelősségét, hogy a gyászotok, hogy a nevetek – „közvagon”.

Mi pedig, akiknek jelképünk ez a név, tanuljunk tovább Bibó Istvántól „felfeszülni a szívárványra”.

A Magyar Demokrata Fórum nevében ama november negyedik üzenet záró szavaival avatom fel ezt a Bibó-emléktáblát: „Isten óvja Magyarországot!”

Szesztay András

2. ábra: Bibó István emléktáblája, amely az Országos Korányi TBC és Pulmonológiai Intézet aulájában ma is áll.